

Jovan Skerlić - povodom 50-godišnjice smrti

Prof. Ivo Visković

Ime velikog književnog kritičara i historičara Jovana Skerlića vezano je i za naš Dubrovnik, jer je taj veliki književni neimar i nacionalni radnik, upravo apostol jugoslavenske misli, zajedno sa Stojanom Novakovićem, boravio i u našem gradu. Skerlić i Novaković stigli su u Dubrovnik 25. rujna 1912. godine. Na kolodvoru, u ime općine Dubrovnik, pozdravio ih je vijećnik dr Ivo De Giulli, a kada su stigli u grad; pred hotelom »Imperial«, gdje su odsjeli, omladina, naelektrizirana jugoslavenskim idealizmom, priredila im je ovacije. A kada se sutradan uvečer, na svečanom banketu, uz Novakovića i Skerlića, našlo i 50 građana Dubrovnika, dr Ivo De Giulli i dr Stijepo Knežević, u ime slobodarskog Dubrovnika, pozdravili su još jednom ugledne goste.

U prepunom domu Hrvatskog sokola Jovan Skerlić je, na poziv Hrvatskog demokratskog društva »Sloboda«, održao predavanje *O najnovijem srpsko-hrvatskom nacionalizmu*, u kome je, između ostalog, rekao: »Dok smo se mi borili između sebe da stvorimo Dušanovo, ili Zvonimirovo carstvo, dotle su Nijemci pravili kolonije i prodirali u našu sredinu, a naš narod se listom selio u Ameriku ili na drugu stranu... *Mi Srbi i Hrvati nemamo interesa, ni razloga da se na radost trećemu, dvojimo, da svoju snagu prepolovljavamo i time uništavamo svoju budućnost.*

Skerlićevo predavanje naišlo je na burno odobravanje i oduševljenje Dubrovčana, a kada su Skerlić i Novaković izašli iz doma Hrvatskog sokola dočekala ih je masa omladine i građana uopće, koja ih je pozdravljala na prolazu cijelim gradom. Pjevajući rodoljubive pjesme, dubrovačka omladina vratila se do Gundulićeve poljane i pred spomenikom najvećem dubrovačkom pjesniku otpjevala je sveslavensku himnu »Hej, Slaveni«...

Grad Dubrovnik na jedinstven način ožalio je prije 50 god. Skerlićeovu smrt. »Crvena Hrvatska« u svom broju od 16. svibnja 1914. god. na prvoj strani, u crnom okviru, objavila je nekrolog, u kome, kurzivom, javlja da je »apostol Narodnog jedinstva, narodni poslanik, jedinstveni propovjednik nacionalizma, duhovni pravni i iskreni vođa nacionalističke ujedinjene hrvatske, srpske i slovenačke omladine, dr Jovan Skerlić preminuo...« *Taj hrvatski list žali smrt velikog srpskog i jugoslavenskog ideologa kao »neprocjenjiv gubitak« za sve Jugoslavena i odaje slavu Skerliću »velikom književnom radniku, iskrenom poborniku Jugoslavenske ideje«, ujedno vjernujući i želeći da »duh njegov neka i dalje živi u narodu«...*

Prve svoje zapažene radove objavljivao je Jovan Skerlić u ondašnjim srpskim satiričkim listovima i socijalističkoj štampi. Svi njegovi radovi posjeduju u sebi neku grozničavu žeđ da ostvaruje rezultate, da se sve više i sve dalje kreće preko već postignutoga i da neprekidno teži da što uočljivije sagleda ono što je postignuto u nauci o književnosti. Dakle, Skerlić je počeo svoj epohalni književno-publicistički aktivitet pod impulsom socijalističkih ideja, ali docnije odvojio se od socijalizma i marksizma i počeo praviti kompromise sa vlastitim ubjeđenjima, nastojeći da se društveno-politički aktivira u građanskoj demokraciji.

Svoju veliku aktivnost Jovan Skerlić je naročito razvio u *Srpskom književnom glasniku* koji je bio jedan od najboljih jugoslavenskih časopisa i koji je najuže vezan za njegovo uredništvo od 1905. do 1907. godine. Skerlić je oko tog časopisa okupio čitavu plejadu najboljih, ne samo srpskih, nego i hrvatskih i ostalih jugoslavenskih književnika. Zato se s pravom može reći da je on bio jedan od najdosljednijih Štrosmajerovaca, da je gorio i sagorjevao za realiziranje ideje bratstva i jedinstva jugoslavenskih naroda.

U toku svog relativno kratkog života Skerlić je napisao čitav niz velikih rasprava i knjiga: »Pogled na današnju francusku književnost«, »Uništenje estetike i demokratizacija umjetnosti«, »Francuski romantičari i srpska narodna poezija«, »Svetozar Marković«, »Jakov Ignjatović«, »Srpska književnost u XVIII vijeku«, »Omladina i njena književnost« i »Istorija nove srpske književnosti«. Sve njegove kraće kritike, prikazi i studije objavljene su u devet knjiga pod naslovom »Pisci i problemi«.

Od svih njih svakako je najznačajnija Skerlićevo *Istorija srpske književnosti*; njegovo životno djelo; sinteza čitavog njegovog epohalnog književnog rada. O tome djelu današnji najeminentniji srpski književni kritičar i historičar Velibor Gligorić je rekao: »Bilo je potrebno za izradu tog djela izvanredne koncentracije duha, i kritičkih pogleda, i znanja, i poznavanja, i neobične energije. Prirodno i taj njegov rad je podložan reviziji, kako u preispitivanju historijske građe, njenim ispravkama i dopunama, tako i u preispitivanju ocjena vrijednosti. No njegovo djelo bit će uvijek prisutno kada se u toj oblasti radi. On je učinio kolosalan korak u napretku rada na historiji srpske književnosti i dao tom radu evropski književni i naučni nivo«.

U tom svom najvažnijem djelu Skerlić je titanskim zamahom obuhvatio najnovija razdoblja srpske književnosti. Lapidarnim, pregnantnim stilom on je ocijenio sve velike i male srpske pisce.

O Dositeju Obradoviću Skerlić je između ostalog, rekao: »Dositej Obradović je imao čitalaca ne samo kod Srba, no i kod Hrvata, Bugara i Rumunja, i bio je još rano preveden i na bugarski i rumunjski. Za vrijeme Ilirskog pokreta on je često i rado preštampanav po ilirskim listovima i časopisima, i nekoliko ilirskih (hrvatskih) pisaca, Vjekoslav Babukić i Antun Nijemčić, stajali su pod njegovim uticajem...« Skerlić zaključuje da je Dositej bio »duhovni preporoditelj srpskog naroda, tvorac nove srpske prosvjete i književnosti«.

Vuku Karadžiću u tom svom životnom djelu Skerlić je posvetio mnogo stranica i naglasio: »Vuk Karadžić je jedna od najoriginalnijih i najjačih ličnosti cijele srpske književnosti. On je svoj čovjek i samostalan duh, on umije i smije da misli svojom glavom, bez obzira na to što će drugi reći... On je po svojoj zdravoj pameti osjetio da je plodan rad najbolji odgovor nepravilnim kritikama, i neprekidni rad i stvaranje u njegovim očima su bili jedini način blagorodno se osvetiti neprijateljima, ili ih posramiti.« Karadžić je imao borbeni duh svih velikih rušilaca. To je bio jedan od najdarovitih ljudi koji su postojali u srpskom narodu... Karadžić ostaje kao jedan od najjačih i najvećih ljudi u srpskom narodu i u srpskoj književnosti. On je jedan od onih koji su najviše radili i stvarali i najvećma uticali, centralna ličnost srpske književnosti u sredini XIX vijeka; za XIX vijek ono što je Dositej Obradović bio za XVIII vijek: književni reformator i nacionalni tvorac.«

Nesretni učitelj i veliki pjesnik Đura Jakšić bio je posebna simpatija velikog Jovana Skerlića, i on je o njemu izrekao ovaj sud: »Više no i jedan od romantičara srpskih Jakšić je bio pjesnik u romantičarskom smislu riječi, ustreptao pjesnik svim svojim bićem i svim svojim životom, noseći u sebi istinski »sveti plamen« poezije. On čini pun utisak iskrenog pjesnika, on u ondašnju slatunjavu frazeološku poeziju unosi svoju ličnu snagu, ekspanzivnu bujnost jedne strasne pjesničke duše, koja svijet gleda u pjesničkoj viziji, i koja daje katkada drhtavicu velike poezije,«

Praveći paralelu između Jakšića i Zmaja, dvojice najvećih pjesnika srpskog romantizma, Skerlić je rekao: »Srpski romantizam imao je dva velika pjesnika: Zmaja i Jakšića. Zmaj je obimniji i obilniji, raznovrsniji, širi, idejniji, ali Jakšić ima jači temperament: osobeniji je, on je pravi, rodni, romantičarski pjesnik. Zmaj, gipka i prijemljiva duha, razvijao se sa vremenom, prilagođavao se, mijenjao ideje i osjećanja; Jakšić je ostajao stalno isti, sa svim dobrim i rdavim osobinama svoje jake pjesničke individualnosti, uvijek bujan liričar, uvijek pjesnik ličnosti i strasti.«

Posebno o Zmaju Skerlić je rekao: »Zmaj nije bio samo gipak duh, darovit čak ove ili one pjesničke škole, jednog ili drugog pjesnika. To je bio jak pjesnički talenat, bogata i puna pjesnička duša, iz koje je desetina godina šibao mlaz velike poezije. Ekspanzivna pjesnička snaga, bogatstvo unutrašnjeg života, pokretan, otvoren i stvaralački duh, stalno pjesničko nadahnuće, rijetka plodnost i radljivost, — to su osobine koje ga naročito odlikuju. On je pjevao više i lakše no i jedan srpski pjesnik, i prije i poslije njega, tako da ci-

jela njegova poezija čini utisak jedne velike i srećne improvizacije, i da mu je zbog te obilnosti i lakoće u pjevanju odricana dubina i zrelost. U stvari, to je samo dokaz njegove snage . . .«

Vojislav Ilić, veliki srpski pjesnik koji je izvršio veliki utjecaj na srpsku poeziju, poznat pod imenom — vojislavizam — također je bio omljubljen od Skerlića: »Vojislav Ilić ima veliki čisto pjesnički talenat, više čiste umjetnosti no i jedan srpski pjesnik prije njega. U doba kada se srpska poezija bila iscrpla u patriotskoj retorici, u lažnoj sentimentalnosti i u alkoholičarskom oduševljenju, kad je postala vulgarna i banalna — došao je Vojislav J. Ilić da joj otkrije nove vidike, da joj kaže nove uzore, da je podigne, oblagorodi i preporodi . . .«

Naročito je Skerlić volio Borisava Stankovića za kojega kaže da je »osvojio sebi jedno od najvećih mjesta u suvremenoj srpskoj književnosti.« O Stankovićevoj »Koštani« Skerlić je rekao: »To je velika ljubavna pjesma čežnje, strasti i

tuge, puna nostalgične poezije bosanskih sevdalinki, sa nečim opojnim i zanosnim što se hvata oko srca i duše. Kao drama, »Koštana« je slaba, jer je nevješto pisana, nepovezana, ali svojim visokim književnim osobinama, perokszizmom ljubavne strasti, prodornim riječima i snažnim akcentom ona je jedna od najpoetičnijih stvari u srpskoj književnosti.« O Bori Stankoviću, jednom od najelementarnijih naših pisaca Skerlić je izrekao ovaj sud: »Stanković je više pjesnik no pripovjedač, više pjesnik no ogromna većina srpskih pjesnika koji su pjevali do danas . . .«

To isto može se reći i za Jovana Skerlića. On je u svojim kritikama i uopće u svim svojim radovima, kao i njegov rival Matoš, — koje je jedino smrt mogla pomiriti iste godine, — bio pjesnik, istinski pjesnik, »više pjesnik no ogromna većina srpskih pjesnika koji su pjevali do danas.« A Skerlić je svojim izuzetno velikim zaslugama već davno prešao granice srpske i jugoslavenske književnosti i kulture uopće. On i Matoš su trajni mostovi s Evropom.